

marec 2018

Ako šetriť životné prostredie a peniaze cez zelené verejné obstarávanie

Analýza nákladovosti zeleného verejného obstarávania troch produktových skupín

Kristína Petriková, Matej Horňák, Pavol Široký

Celkové náklady obstarávania environmentálne šetrnejšieho papiera či osobných áut nemusia byť pre štát vyššie a pozitívne sa odrazia na životnom prostredí. Dostupné počítače už v súčasnosti spĺňajú environmentálne normy. Pre efektívne fungovanie a sprehľadnenie zeleného verejného obstarávania je potrebné zlepšiť informovanosť zadávateľov, zjednodušiť proces zadávania a skvalitniť evidenciu dát.

Zelené verejné obstarávanie predstavuje nákup takých tovarov a služieb, ktoré spĺňajú prísne podmienky na spotrebu energie (laptopy), množstvo produkovaných emisií (autá), či pôvod surovín (papier). Európska komisia stanovuje **kritériá „zelenosti“** pre rôzne produktové skupiny. Do úvahy sú brané nielen náklady na obstaranie tovarov a služieb, ale aj na prevádzku (napr. na pohonné hmoty, elektrinu), či zneškodnenie výrobkov na konci ich životného cyklu. Podpora zeleného podnikania dáva nové stimuly pre vývoj ekologických technológií a inovátné riešenia. Štáty Európskej únie každoročne obstarávajú tovary a služby za viac ako 2 bilióny eur (16 % HDP). Na Slovensku to v roku 2015 bolo takmer **5,2 miliardy Eur** (6,6 % HDP).

Zelené verejné obstarávanie pomáha bojovať so zmenou klímy a prispieva k ochrane prírody

K rozšíreniu využívania zeleného verejného obstarávania prispejú systémové zmeny v oblasti vzdelávania, prehľadnosti a monitorovania. V **krajinách OECD** nájdeme viacero pozitívnych príkladov, ktoré prispievajú ku skvalitneniu a rozširovaniu pôsobnosti zeleného obstarávania. V Maďarsku, Rakúsku, Belgicku a Portugalsku je pozornosť venovaná vzdelávaniu jednotlivých aktérov obstarávacieho procesu, ich motivácii pre uplatňovanie zelených kritérií a šíreniu povedomia o možnostiach zeleného nákupu. V Holandsku sa kladie dôraz na zjednodušovanie systému pre užívateľov tak, aby bol prístupný čo najširšej verejnosti. V Kórei funguje priebežné online sledovanie plnenia dobrovoľne stanovených cieľov inštitúcií, v USA a Kanade sú ciele spoľahlivo vyhodnocované na ročnej báze.

Efektívny systém zeleného verejného obstarávania môže významne prispieť k ochrane prírody a boju s klimatickou zmenou. Napríklad španielska škola IES La Pineda vďaka nákupu recyklovaného papiera ušetrí ročne 9574 litrov vody a 2 MWh elektriny, čo je približne polovica ročnej spotreby elektriny jednej domácnosti. V Škótskych jedálňach sa jedlá pripravujú z nespracovaných potravín s minimálnym využitím obalov, čo prinieslo ročnú úsporu 37 ton CO₂ na jedno zariadenie. Viedeň vďaka svojmu EcoBuy programu za tri roky ušetrila viac ako 44 mil. eur a 100 tisíc ton CO₂. Tieto **príklady** ukazujú, ako môže zelené verejné obstarávanie prispieť k zmierňovaniu problémov klimatickej zmeny, znečisťovania ovzdušia, ale aj odlesňovania, či tvorby odpadov. Kvalitnejšie životné prostredie bude mať pozitívny vplyv aj na zdravotný stav obyvateľstva, čo sa prejaví v nižších nákladoch na zdravotnú starostlivosť.

Slovensko zatiaľ neplní cieľ pre zelené zákazky

Slovensko zatiaľ svoj dobrovoľný cieľ obstarávať 50 % zákaziek „zeleno“ neplní. Národný akčný plán pre zelené verejné obstarávanie na roky 2016 – 2020 stanovil ambiciózne nezáväzný cieľ – 50 % zelených zákaziek vo vybraných skupinách produktov z celkového objemu verejných obstarávaní. V roku 2016 však podľa Informácie o implementácii Národného akčného plánu pre zelené verejné obstarávanie za rok 2016 tvorili zelené zákazky iba **3,5 %** z celkového počtu zákaziek a **7,9 %** z hodnoty obstarávaných tovarov a služieb.

IEP na základe prieskumu trhu¹ porovnával nákladovosť a dostupnosť troch skupín produktov: kopírovací a grafický papier, počítače a monitory a osobné autá. Produkty, ktoré spĺňali aspoň jedno z kritérií EK uvedených v Tabuľke 2, sme považovali za zelené. Zelené produkty dosahovali rovnakú funkčnosť, výkon, či podobný užívateľský komfort ako štandardné.

Slovenský trh je už teraz pripravený na rozširovanie zeleného verejného obstarávania, ktoré bude s technologickým pokrokom čoraz viac ekonomicky výhodné. Dostupnosť ekologickej alternatívy bola vo

¹ Kompletné podkladové údaje k cenám, výrobcom a zdrojom možno nájsť v priloženom exceli.

všetkých troch skúmaných skupinách dobrá a možno predpokladať, že dopyt si v budúcnosti bude vytvárať ešte širšiu ponuku alternatívnych tovarov. S rýchlym technologickým vývojom tiež bude klesať cena environmentálne priaznivých tovarov, najmä áut.

Obstarávanie zelených tovarov a služieb nemusí predstavovať dodatočné náklady. Ukázalo sa, že priemerná cena papiera nemusí byť v prípade zelenej alternatívy vyššia. V produktovej skupine IT takmer všetky dostupné notebooky a obrazovky možno považovať za zelené, pretože spĺňajú energetický štandard Energy Star. Aj keď obstarávacie náklady ekologického auta v strednej triede sú v súčasnosti väčšinou výrazne vyššie, celkové náklady životného cyklu sa postupne vyrovnávajú.

Porovnanie obstarávacích cien štandardných a zelených produktov vo vybraných skupinách

	Cena štandard	Cena eko
Papier*	3,2	2,98
Osobné autá**	20 584	-
Hybrid	-	21 490
Elektromobil	-	28 106 / 33 106***
Plug-in Hybrid	-	26 590
Notebooky		
12,5 – 13,3 palca	-	874
14,0 – 15,6 palca	-	999
Obrazovky		
18,5 palcov	-	76
22 palcov	-	192

*Papier belosti 146, ** autá v strednej triede – výkon okolo 100 kW, ***Priemerná cena bez príspevku

Zdroj: IEP

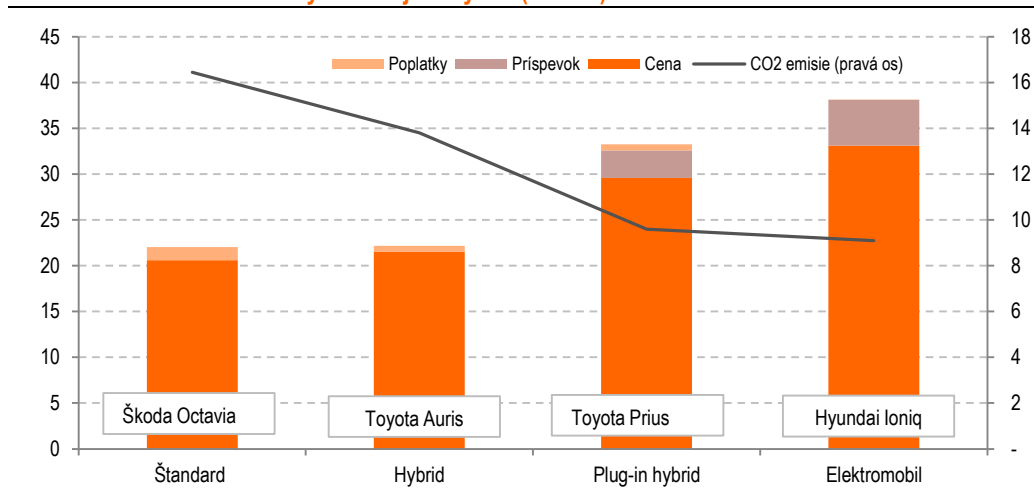
Ekologický papier môže byť lacnejší ako obyčajný

Nákup ekologického papiera nemusí byť drahší, s pozitívnym vplyvom na ochranu lesov, či kvalitu ovzdušia. Celkovo sme identifikovali 33 ponúk papiera, z ktorých 18 spĺňalo aspoň jedno kritérium environmentálnej značky. Cena zeleného papiera bola pri danom výbere o niekoľko centov nižšia ako pri štandardnom papieri. Ekologický papier prispieva k ochrane lesov a biodiverzity a znižuje spotrebu vody a chemických látok v procese výroby. Okrem toho jeho obstarávanie môže reťazovou reakciou priniesť ďalšie pozitíva - upriamenie pozornosti na lesy riadené legálnym alebo udržateľným spôsobom, či zlepšenie kvality ovzdušia.

Ekologické autá stoja viac ako štandardné...

Kúpna cena je u ekologických áut vyššia, tento rozdiel sa však bude v budúcnosti znižovať. Pri zohľadnení počiatočnej investície sa spomedzi ekologických áut najviac oplatí hybrid, pričom elektromobil a plug-in hybrid patria zatiaľ na trhu medzi najdrahšie. Cenový rozdiel sa však bude s rýchlym pokrokom nových technológií v najbližších rokoch rýchlo znižovať.

Graf 1: Obstarávacie náklady strednej triedy áut (tis. eur)

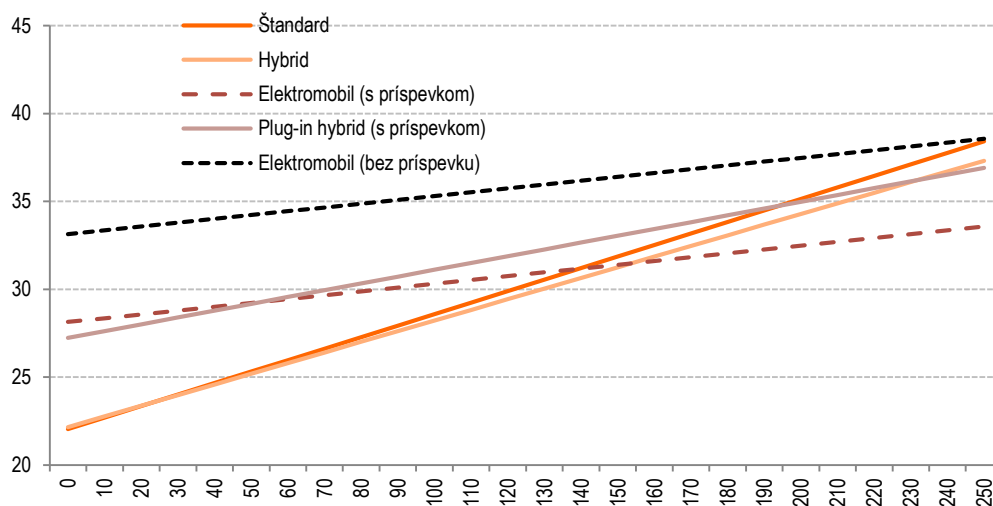

Zdroj: IEP

..no celkové užívateľské náklady sú nižšie

Celkové náklady ekologických áut sa s rastúcim počtom najazdených kilometrov približujú štandardnému, od 160 tis. km je elektromobil najvýhodnejší. Napriek nízkej kúpnej cene sa štandardné auto postupne stáva ekonomicky najmenej výhodnou alternatívou. Nákladovo najvýhodnejší pri dlhodobej prevádzke je elektromobil, ktorý má najnižšiu jednotkovú cenu jazdy. Pod vyššie náklady sa okrem ceny palív podpisujú nároky na opravy a údržbu spaľovacích motorov, ktoré sú násobne vyššie ako pri elektrickom motore. Napriek tomu, že v rámci jedného modelu sú spravidla veľké rozdiely v cene medzi štandardným a ekologickým autom, pri plánovaní kúpy auta v danej (strednej) triede je možné už dnes urobiť „zelený“ výber, ktorý bude zároveň aj ekonomicky výhodný z dlhodobého hľadiska. Napríklad kúpna cena Škody Octavia je o tretinu menšia ako Hyundai Ioniq Electric, no po najazdení 100 tis. km sa celkové náklady na ich používanie vyrovnajú.

Graf 2: Náklady životného cyklu (tis. eur) strednej triedy áut, pri 250 tis. najazdených km

Poznámka: vrátane prevádzkových nákladov

Zdroj: IEP

Súhrnné údaje o verejnom obstarávaní chýbajú, čo znemožňuje ich analýzu

Dostupné notebooky a obrazovky možno považovať za zelené, existuje však priestor pre ďalšie sprisňovanie limitov. Väčšina IT produktov na trhu spĺňa okrem najnovších štandardov Energy Star aj iné environmentálne charakteristiky. Preto existuje priestor pre zvyšovanie environmentálnych limitov. Pri ilustračnom príklade zvýšenia požiadavky na energetickú efektívnosť by boli na trhu dostupné lacnejšie obrazovky, naopak notebooky by vyšli drahšie.

Pre kvalitnejšiu analýzu verejného obstarávania je nevyhnutné zlepšenie dátovej základne. V súčasnosti na Slovensku nemáme štruktúrované údaje o nákladoch na verejné obstarávanie konkrétnych produktových skupín. Špecifikácia obstarávaných tovarov vychádza z [CPV kódov](#), ktorých voľba je na obstarávateľovi. Snaha o zníženie administratívnej záťaže okrem toho spôsobuje spájanie viacerých predmetov nákupu do jedinej zákazky, vo vnútri ktorej sa strácajú údaje o konkrétnych tovaroch. Potenciálne veľký objem prostriedkov uniká akejkolvek elektronickej evidencii vďaka zaradeniu do skupiny zákaziek s nízkou hodnotou², ktoré ostávajú na úrovni samosprávy.

Monitorovanie zeleného verejného obstarávania nie je efektívne. Chýba jednotná evidencia zelených zákaziek v jednotlivých typoch obstarávania (zákazka s nízkou hodnotou, podlimitná resp. nadlimitná zákazka). V súčasnom systéme je evidencia zelených zákaziek závislá od zadávateľa, ktorý si pred voľbou zeleného obstarávania musí naštudovať špecifiká jednotlivých zelených tovarov. To v praxi predstavuje nadmernú záťaž a výsledkom je všeobecné prehliadanie možnosti ekologickejšej voľby aj v situáciách, kedy by to mohlo byť nákladovo efektívnejšie. Na druhej strane sa môže stať, že produkt podmienky spĺňal, no verejný obstarávateľ si to neuvedomoval.

Materiál prezentuje názory autorov a Inštitútu environmentálnej politiky (IEP), ktoré nemusia nutne odzrkadľovať oficiálne názory Ministerstva životného prostredia SR. Cieľom publikovania komentárov IEP je podnecovať a zlepšovať odbornú a verejnú diskusiu na aktuálne ekonomické témy. Citácie textu by sa preto mali odkazovať na IEP (a nie MŽP SR), ako autora týchto názorov.

² Limit na povinné verejné obstarávanie zákazky s nízkou hodnotou sa v roku 2017 zvýšil na 15 000 eur.

Tabuľka 2: Environmentálne kritériá vybraných produktových skupín podľa EK

 <p>Kopírovací a grafický papier</p>	<p><i>Drevo z legálnych a udržateľných lesov</i> Vyrobený bez bielenia plynným chlórrom Vyrobený zo 100% opätovne získaných vlákien</p>
 <p>Doprava</p>	<p>Výška emisií CO₂ podľa stanovených noriem <i>Výška emisií NO_x, HC+NO_x a PM</i> <i>Pokyny k ekologickej jazde</i> <i>Dymovosť</i> <i>Emisie hluku</i></p>
 <p>Počítače a monitory</p>	<p>Najnovšie normy Energy Star <i>Lahko vymeniteľná a prístupná pamäť a pevný disk</i> <i>Podsvietenie s nízkym obsahom ortuťi</i> <i>Akustický výkon</i> <i>Návod na eko-používanie</i> <i>Dostupnosť náhradných dielov min. 3 roky</i> <i>Recyklovaný materiál lepeniek či fólií</i> <i>Uvedené funkcie riadenia spotreby energie hardvéru</i></p>
 <p>Zobrazovacie zariadenia</p>	<p><i>Obojstranná tlač</i> <i>Viacnásobné obrazy na jednom liste</i> <i>Energetická účinnosť v režime používania</i> <i>Návod na používanie na ekologické riadenie výkonu</i> <i>Životnosť a záruka</i> <i>Efektívne využívanie zdrojov (v prípade kaziet)</i></p>
 <p>Verejné osvetlenie</p>	<p><i>Účinnosť vysokotlakových sodíkových výbojok</i> <i>Svetelná účinnosť halogénových výbojok</i> <i>Účinnosť predradníkov pre výbojky</i> <i>Obal je z recyklovaného materiálu (ak je to lepenka)</i> <i>Ukazovateľ maximálnej energetickej účinnosti</i> <i>Nároky na osoby vykonávajúce inštaláciu</i></p>
 <p>Stravovacie služby a zásobovanie potravinami</p>	<p><i>X % skupiny jedál musí byť vyrobených ekolog. spôsobom</i> <i>Ponúkané ovocné/zeleninové/morské produkty sú sezónne</i></p>
 <p>Projektovanie, výstavba a údržba ciest</p>	<p><i>Nízkoteplotný asfalt</i> <i>Plán nakladania s výkopovým materiálom a pôdou</i> <i>Požiadavky na vlastnosti komponentov</i> <i>Plán environmentálnej integrácie a obnovy</i> <i>Emisie hluku počas výstavby a obnovy</i> <i>Požiadavky na projektovanie vozoviek s nižšou hlučnosťou, osvetlenie, dopravné značenie, zmiernovanie zápach, odolnosť vozovky</i></p>

 <p>Elektrická energia</p>	<p><i>Najmenej 50 % elektriny z obnoviteľných zdrojov a/alebo vysokoúčinnnej kogenerácie</i></p>
 <p>Čistiace prostriedky a upratovacie služby</p>	<p><i>Zloženie výrobkov Pokyny na dávkovanie Bez použitia rozprašovačov s hnacími plynmi, opätovné plnenie Recyklácia obalu</i></p>
 <p>Administratívne budovy</p>	<p><i>Kompetencie projektového manažéra, tímu, dodávateľov Vyššia energetická hospodárnosť Audit odpadu z demolácií Obstarávanie dreva zákonného pôvodu Energetické systémy budovy Nakladanie s odpadmi Výber materiálov vybavenia a povrchových úprav Vykurovacie systémy Kvalita dokončeného plášťa budovy Zmluva o energetickej hospodárnosti</i></p>
 <p>Textilné výrobky a služby</p>	<p><i>Požiadavka na vlákna (bavlna, vlna, celulóza) Obmedzenie chemikálií Dlhšia životnosť a možnosť recyklácie</i></p>